

PÁR POZNÁMOK K ZAMÝŠĽANÝM LEGISLATÍVNYM ZMENÁM ZÁKONA O RODINE

A FEW REMARKS ON THE INTENDED LEGISLATIVE CHANGES TO THE FAMILY ACT

Kristína Malá Piovarčiová¹

DOI: <https://doi.org/10.24040/pros.13.11.2020.ssp.125-137>

Abstrakt

Príspevok sa venuje zamýšľaným legislatívnym zmenám Zákona o rodine, ktoré si dávajú za cieľ posilniť vnímanie dieťaťa ako subjektu a nie objektu právnych vzťahov, zakotviť inštitút rodinného plánu a detského advokáta ex offo, zaviesť koncept tzv. konfliktu lojality a odcudzujúceho správania, či deetatizovať kolízneho opatrovníka, čomu by zodpovedali aj adekvátne zmeny civilných procesných kódexov a trestnoprávných predpisov.

Kľúčové slová

Maloleté dieťa. Kolízny opatrovník. Rodinný plán. Najlepší záujem maloletého dieťaťa.

Abstract

Paper deals with the intended legislative changes to the Family Act, which aim to strengthen the perception of the child as a subject and not an object of legal relations, to anchor institute of family plan and children's lawyer ex offo, to introduce the concept of so-called conflict of loyalty and condemning behavior, or to de-statise the guardian, which would be matched by adequate changes to civil precedural codes and criminal law.

Keywords

Minor child. Guardian. Family plan. The best interest of the child.

¹ JUDr. Kristína Malá Piovarčiová – absolvent Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach (2005), advokát od roku 2009, študent 4. ročníka externého doktorandského štúdia na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach

Úvod

V ostatnom roku sa popri stále často diskutovanej téme striedavej osobnej starostlivosti dostáva do popredia pozornosť odbornej verejnosti i médií tzv. interdisciplinárna spolupráca založená na princípoch Cochemskej praxe. Je to spôsobené tým, že na prelome rokov 2018/2019 sa na vybraných súdoch Slovenskej republiky začalo s testovaním pilotného projektu, ktorý si dal za cieľ dosiahnuť nielen rýchlejšie rozhodovanie vo veciach maloletých detí, ale zároveň aj kvalitnejšie rozhodovanie. Trvanie tohto pilotného projektu je určené do 31.12.2020, ale už dnes možno skonštatovať, že prispel k otvoreniu témy nevyhnutnej zmeny v prístupe k slovenskej poručenskej agende. Táto je dlhodobo podceňovaná a prehliadaná, jej stav je nevyhovujúci a čoraz viac kritizovaný, a to aj napriek tomu, že je jednou z najťažších a najdôležitejších, lebo rozhoduje o deťoch, o budúcnosti každej spoločnosti. Dnešná spoločenská situácia so sebou prináša neustály nárast nápadu rodinnoprávnych vecí na súdoch, ktoré nedokážu pružne a účinne poskytnúť riešenie rodinného konfliktu v súlade s najlepším záujmom maloletých detí.

Výrazné snahy o zmenu v rodinnoprávnej agende možno aktuálne badať v procesnoprávnej rovine vrátane organizačných zmien na súdoch, ako aj v rovine hmotnoprávnej.

V posledných dňoch bola verejnosti predstavená tzv. nová súdna mapa, ku ktorej sa Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky rozhodlo pristúpiť pri reforme súdnictva s cieľom zvýšiť jeho dôveryhodnosť, výkon a kvalitu, a to aj na základe špecializácie sudcov. Špecializácia sudcov sa predpokladá pre trestnú, civilnú, rodinnú a obchodnú agendu na všeobecných súdoch a pre správnu agendu v samostatnom správnom súdnictve.²

Na to nadväzujú zamýšľané legislatívne zmeny v hmotnoprávnej úprave rodinného práva obsiahnutej v Zákone o rodine³. Rekodifikačné práce súkromného práva, ktoré prebiehajú už niekoľko rokov sa okrem iného venujú aj otázkam inkorporovania rodinného práva do jedného kódexu – do nového Občianskeho zákonníka alebo ponechania dvoch samostatných kódexov. Je nepochybné, že ide o zaujímavú tému do diskusie, ale tento príspevok si dáva za cieľ predstaviť aktuálne zamýšľané legislatívne zmeny Zákona o rodine,

² S návrhom novej súdnej mapy sa už oboznamuje odborná verejnosť URL:< <https://www.najpravo.sk/clanky/s-navrhom-novej-sudnej-mapy-sa-uz-oboznamuje-odborna-verejnost.html>>. [online].[cit. 24.11.2020].

³ zákon č. 36/2005 Z.z. Zákon o rodine³ a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov

ktoré by mali prispieť k väčšej ochrane práv maloletých detí, ale aj k efektívnej realizácii výkonu rodičovských práv a povinností k nim.

Dieťa ako subjekt práva

Deti sú plnohodnotnými členmi každej spoločnosti. O to zarážajúcejším je frekventovaný prístup k maloletým deťom ako k objektom právnych vzťahov, či dokonca ako k predmetom vlastníctva, o ktorých sa rozhoduje bez dôkladného posúdenia toho, čo je pre nich najlepšie. Tento prístup je častokrát zreteľný zo správania sa preferenčného rodiča, ktorý si svoje subjektívne predstavy zamieňa s dobrom svojho dieťaťa, ale nie je ojedinelý ani mechanický prístup súdu k poručenskej veci bez dôkladného posúdenia špecifik prejedávanej veci v súlade s **najlepším záujmom dieťaťa ako prioritným hľadiskom pri svojom rozhodovaní.**

Zvýraznenie uvedeného ponímania postavenia dieťaťa v právnych vzťahoch má byť vyslovene premietnuté aj do základnej zásady Zákona o rodine obsahujúcej v čl. I, v zmysle ktorej je dieťa je svojbytnou a rovnoprávnou súčasťou rodiny s právami a povinnosťami, zodpovedajúcimi jeho schopnostiam a možnostiam. Táto zásada vhodne doplní znenie čl. 4 Zákona o rodine, ktorý sa tým stane úplným a aj legálnym textom zareaguje na dlhodobý celosvetový trend v ochrane práv detí.

Dieťa je nutné vnímať ako rovnocenného jedinca, ktorému patria nielen všeobecné ľudské práva a slobody, ale zároveň s prihliadnutím na jeho špecifickosť v biologických, fyziologických, psychických, či emocionálnych odlišnostiach v porovnaní s dospelým jedinca aj práva zvláštne, a to práva detí.

Prvýkrát v medzinárodných dokumentoch zadefinoval pojem dieťa Dohovor o právach dieťaťa prijatý Organizáciou spojených národov dňa 20.11.1989 v New Yorku, ktorý v čl. 1 zakotvil, že dieťaťom sa rozumie každá ľudská bytosť do 18 rokov veku, pokiaľ nedosiahla plnoletosť skôr⁴. Naša vnútroštátna hmotnoprávna ani procesnoprávna úprava legálnu definíciu pojmu maloleté dieťa nevymedzuje, napriek tomu že obsahuje termíny dieťa a maloleté dieťa. V Občianskom zákonníku je uvedený len okamih, kedy sa človek stáva spôsobilým na právne úkony. V zmysle ust. §8 ods. 1 Občianskeho zákonníka spôsobilosť

⁴ Dohovor o právach dieťaťa [online].[cit. 24.11.2020].
URL:<https://www.unicef.sk/files/dohovor_o_pravach_dietata.pdf>.

fyzickej osoby vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať práva a brať na seba povinnosti vzniká v plnom rozsahu plnoletosťou. Na to nadväzuje ods. 2, ktorý zakotvuje, že plnoletosť sa nadobúda dovŕšením osemnásteho roku. Táto veková hranica je rovnaká u oboch pohlaví.⁵ Pred dosiahnutím tohto veku sa plnoletosť nadobúda uzavretím manželstva a takto nadobudnutá plnoletosť sa nestráca ani zánikom manželstva ani vyhlásením manželstva za neplatné. Za základe vyššie uvedeného možno skonštatovať, že maloletým dieťaťom sa rozumie fyzická osoba od narodenia po dosiahnutie plnoletosti.

Deetatizácia kolízneho opatrovníka

V zmysle ust. §9 Občianskeho zákonníka⁶ majú maloletí spôsobilosť len na také právne úkony, ktoré sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti zodpovedajúcej ich veku. S prihliadnutím na uvedené musia byť maloleté deti zastúpené, pričom toto zastúpenie vzniká na základe zákona.⁷ Podľa §27 ods. 1 Občianskeho zákonníka v spojení s §31 Zákona o rodine rodičia zastupujú maloleté dieťa v tých právnych úkonoch, na ktoré nie je spôsobilé. To neplatí, ak ide o právne úkony, pri ktorých môže vzniknúť kolízia záujmov. V tomto prípade súd ustanoví maloletému dieťaťu kolízneho opatrovníka. Kolízneho opatrovníka ustanoví súd aj v prípade, že zákonný zástupca nemôže maloleté dieťa zastupovať lebo mu v tom bránia vážne dôvody alebo ak maloleté dieťa nemá zákonného zástupcu. Z uvedeného je zrejmé, že kolízny opatrovník môže byť tak hmotnoprávnym, ako aj procesnoprávnym opatrovníkom.⁸

Zákon o rodine pre tieto prípady zaviedol pojem kolízny opatrovník. Ide o procesného opatrovníka „ad hoc“ pre určité konkrétne konanie alebo pre určitý právny úkon, ktorého funkcia zaniká právoplatným ukončením konania alebo vykonaním právneho úkonu. Tento inštitút predstavuje verejnoprávny prvok v súkromnoprávnej úprave rodinného práva. Ide o prejav zvýšenej ochrany, ktorú požívajú maloleté deti, pričom stačí aj potenciálna možnosť vzniku kolízie záujmov. Súd môže ustanoviť kolízneho opatrovníka v štyroch prípadoch: ak

⁵ VOJČÍK, P. a kol. *Občianske právo hmotné*. 1. vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 113 s. ISBN 978-80-7380-402-2

⁶ zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov

⁷ §22 a nasl. Občianskeho zákonníka

⁸ JURČOVÁ, M. A kol. *Zastúpenie v súkromnom práve*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012. 121 s. ISBN 978-80-7400-420-9

hrozí rozpor záujmov medzi rodičom ako zákonným zástupcom a maloletým dieťaťom ako zastúpeným, ak hrozí rozpor záujmov medzi viacerými deťmi rodiča, ktorý je ich zákonným zástupcom, ak maloleté dieťa nemá zákonného zástupcu, ak maloleté dieťa má zákonného zástupcu, ale zákonnému zástupcovi bránia vážne dôvody, aby za maloleté dieťa konal.⁹

Po podaní návrhu na začatie konania súd preskúma podmienky konania a následne vydá uznesenie, v ktorom ustanoví maloletému dieťaťu na zastupovanie v konaní kolízneho opatrovníka, a to príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny. Kolízny opatrovník má v konaní pred súdom postavenie účastníka konania, čo ho oprávňuje zúčastniť sa pojednávania, vyjadrovať sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré vyšli v konaní najavo, navrhovať dôkazy, ako aj navrhovať súdu, ako má vo veci rozhodnúť s prihliadnutím na záujem dieťaťa a názor dieťaťa k prejednávanej veci. Spravidla súd v tomto uznesení uloží kolíznemu opatrovníkovi, aby v stanovenej lehote prešetril pomery na strane maloletého dieťaťa, uskutočnil pohovor s maloletým dieťaťom a podal o tom súdu písomnú správu, ktorá bude obsahovať aj odporúčanie kolízneho opatrovníka vo vzťahu k meritu prejednávanej veci. Zároveň zvykne súd kolíznemu opatrovníkovi uložiť zistiť rozumovú vyspelosť dieťaťa na účely postupu súdu podľa ust. §116 Civilného mimosporového poriadku¹⁰, ktoré súdu ukladá povinnosť informovať maloleté dieťa o prebiehajúcom konaní a objasniť mu dôsledky súdneho rozhodnutia vo veci. Proti tomuto uzneseniu nie je prípustné odvolanie¹¹.

Súd v drvivej väčšine prípadov ustanoví za kolízneho opatrovníka práve orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, aj keď z dikcie §117 Civilného mimosporového poriadku¹² vyplýva, že ak treba, aby za maloletého konal opatrovník, súd na návrh ustanoví za opatrovníka najmä blízku osobu maloletého, u ktorej je predpoklad, že bude konať v záujme maloletého, ak s ustanovením súhlasí. Inak ustanoví za opatrovníka orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Je to z dôvodu, že ustanovenie blízkej osoby alebo inej osoby v obdobnom vzťahu (napr. triedny učiteľ) za kolízneho opatrovníka maloletého by v praxi prinášalo komplikácie súvisiace napr. pri realizácii šetrenia v domácnosti rodiča, pri zisťovaní názoru dieťaťa a podobne.

Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele¹³ v §73 ods. 2 písm. b) bod 2 v spojení s §90 ods. 4 písm. a) stanovuje, že funkciu kolízneho opatrovníka vykonáva úrad

⁹ PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 177 s. ISBN 978-80-7400-359-2

¹⁰ zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších právnych predpisov

¹¹ porovnaj §357 Civilného sporového poriadku v spojení s §59 Civilného mimosporového poriadku

¹³ zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov

práce, sociálnych vecí a rodiny podľa osobitného predpisu. Podľa tohto zákona sa miestna príslušnosť úradu práce, sociálnych vecí a rodiny spravuje sídlom úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, v ktorého obvode má dieťa obvyklý pobyt.

Širšie predstavenie inštitútu kolízneho opatrovníka má viesť k pochopeniu jeho nezastupiteľného miesta v ochrane maloletých detí, ktoré funkcie sa mu darí naplňať aj tým, že sú zverené do rúk orgánov štátnej správy. Do budúca sa ráta s prenesením kompetencií kolízneho opatrovníka na mimovládne organizácie, akreditované subjekty ako subjekty vykonávajúce opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Obdobný postup bol v minulosti zakotvený aj pri sprostredkovaní náhradnej starostlivosti, pri ktorom niektoré z opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately začali realizovať akreditované subjekty. Súčasnú zaťaženosť a personálnu poddimenzovanosť úradov práce sociálnych vecí a rodiny by však bolo vhodnejšie riešiť posilnením materiálneho zabezpečenia i personálnych kapacít týchto inštitúcií vrátane ich pravidelného vzdelávania než zverením ich funkcií subjektom mimo sústavy orgánov štátnej správy. Vytvára to priestor pre roztrieštenosť postupov, ako aj spomínané komplikácie pri oprávnenosti vykonávania miestnych šetrení a zisťovania názoru detí. To však nevylučuje možnosť zverenia časti úloh úradov práce, sociálnych vecí a rodiny akreditovaným subjektom, čo sa osvedčilo napríklad vo sfére poradensko-psychologického poradenstva pri realizácii výchovných opatrení. Úplný presun právomocí orgánov štátnej správy na neštátne subjekty alebo ich súčasné pôsobenie zrejme nepovedie k vytvoreniu priestoru pre efektívnejšiu ochranu práv detí.

Detský advokát ex offo

Pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka je prvoradým hľadiskom najlepší záujem dieťaťa¹⁴. Je to prvá osoba, s ktorou je dieťa v osobnom kontakte, ktorá dieťa zastupuje, háji jeho záujmy a chráni ho. V právnej teórii neexistuje definícia princípu najlepšieho záujmu dieťaťa, preto je potrebné vychádzať z okolností konkrétneho prípadu.¹⁵ Kolízny opatrovník spozná domáce prostredie dieťaťa vlastným šetrením na mieste samom, spozná rodičov dieťaťa pri ich osobnom pohovore, čo mu dáva možnosť zohľadňovať jednotlivé konkrétne okolnosti každého prípadu v zmysle zásady, že najlepší záujem jedného dieťaťa sa nerovná

¹⁴ porovnaj §3 ods. 3 zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele

¹⁵ porovnaj napr. Nález Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 298/2018 z 2. 7. 2019

najlepšiemu záujmu iného dieťaťa, a na základe toho tlmočiť svoje stanovisko k prejednávanej veci súdu. Kolíznym opatrovníkom je mnohokrát vyčítaný mechanický prístup k jednotlivým prípadom, nedostatočnú angažovanosť, čo je dané jednak samotným rozpoložením rodičov nachádzajúcich sa spravidla v akútnej fáze rozchodu alebo inej ťažkej životnej situácii, ako aj načrtnutou všeobecnou poddimenzovanosťou úradov práce, sociálnych vecí a rodiny.

Zrejme v snahe o posilnenie ochrany detí sa do budúca zvažuje v Zákone o rodine zavedenie inštitútu právneho zástupcu dieťaťa, ktorého by dieťaťu ustanovil súd popri opatrovníkovi. Na túto hmotnoprávnu úpravu by mala nadväzovať procesná úprava, v zmysle ktorej ak je účastníkom konania či stranou sporu maloleté dieťa súd vždy ustanoví advokáta, ktorý bude maloleté dieťa zastupovať popri opatrovníkovi.

Určitú paralelu možno vidieť v novele Trestného poriadku, účinné od 01.01.2019, ktorá zaviedla inštitút opatrovníka poškodeného z radov advokátov za účelom výkonu práv poškodeného, ktorý ich nemôže alebo nevie realizovať sám, a to v snahe zabezpečiť poškodeným vyššiu ochranu ich práv. Prax ukázala, že vo väčšine prípadov ustanovenie opatrovníka neprineslo reálnu ochranu a zabezpečenie práv poškodeného, lebo ide len o formálne zastupovanie, pritom táto funkcia nie je vykonávaná bezplatne, teda týmto titulom vznikajú trovy uhrádzané advokátom zo strany štátu.

Nie je jasné, z akého dôvodu má byť dieťa zastúpené kolíznym opatrovníkom a ustanoveným advokátom súčasne, aký to bude mať praktický význam a podobne. Uvedená duplicita sa javí byť nadbytočná a v skutočnosti zrejme neprispieje ku zvýšenej ochrane práv maloletých detí ako tomu bolo doposiaľ, pri súčasnom vynakladaní finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu na úhradu trov právneho zastupovania.

Rodinný plán

V Českej republike sa pri interdisciplinárnej spolupráci založenej na princípoch Cochemskej praxe pracuje s rodičovskými plánmi, ktoré si rodičia zostavujú, dokonca na nich participujú aj samotné deti a sú prílohou rozhodnutia súdu alebo súčasťou súdneho spisu. Na Slovensku sa zatiaľ k využívaniu rodičovských plánov nepristúpilo, čo možno hodnotiť ako negatívum z pohľadu zabezpečenia akceptácie rozhodnutia rodičmi a jeho dlhodobej

udržateľnosti. Rodičovský plán tvorí niekoľkostranový dotazník, v ktorom sa riešia jednotlivé životné situácie v oblasti starostlivosti o maloleté dieťa ako napríklad bývanie, školská dochádzka, výber školy, záujmové aktivity, zdravotná starostlivosť, finančné záležitosti a ďalšie otázky, a to od základnej komunikácie rodičov cez špecifické okolnosti v období vývoja dieťaťa¹⁶. Každý z rodičov vyplní samostatne svoj rodičovský plán a častokrát pri jeho porovnaní s rodičovským plánom druhého rodiča pre súdom alebo u kolízneho opatrovníka zistí, že jeho názory na budúce usporiadanie vzťahov nie sú až tak odlišné ako sa spočiatku zdalo, že sa v mnohom zhodujú, ale pre vzájomný konflikt neboli schopní konštruktívnej komunikácie ohľadom ich spoločného dieťaťa. V sporných otázkach sa následne rodičia snažia nájsť za pomoci odborníka konsenzus. Zároveň tento plán rieši situácie, ktoré nastanú až po rozhodnutí súdu, teda nie sú dané v čase rozhodovania. Náležitosti rodinného plánu nie sú zakotvené v zákone. Rodinný plán si rodičia spisujú popri rodičovských dohodách, ktoré uzatvárajú v prevažnej väčšine v modeli interdisciplinárnej spolupráca založenej na princípoch Cochemskej praxe, ktorá je v Českej republike na vybraných súdoch zavedená od roku 2016.

V slovenskom právnom poriadku sa pri zamýšľaných legislatívnych zmenách siahajú po tzv. rodinnom pláne, ale v značne odlišnom prístupe ako je vyššie načrtnutý postup v Českej republike. Zrejme pôjde len o jazykovú príbuznosť oboch názvov týchto inštitútov, lebo ich právna úprava i funkcia budú iné. Zákonodarcu plánuje nahradiť rodičovské dohody a samotné výroky o úprave výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom práve inštitútom rodinného plánu. V ust. §24 Zákona o rodine sa plánuje zakotviť, že v rozhodnutí, ktorým sa rozvádza manželstvo rodičov maloletého dieťaťa súd upraví výkon práv a povinností medzi rodičom a dieťaťom na základe rodinného plánu. Ak takého plánu niet, súd po márnej výzve na predloženie rodinného plánu ustanoví spôsob ako sa rodinný plán zostaví, najmä prizve opatrovníka, právneho zástupcu maloletého a ďalších odborníkov a upraví výkon práv a povinností na základe tohto zákona spôsobom, aby dieťaťu zostali zachované čo najrovnomernejšie rodinné väzby, ak nie sú dôvody osobitného zreteľa, ktoré by vyžadovali inú úpravu. Na to by mala nadväzovať špecifikácia náležitostí rodinného plánu, v zmysle ktorej rodinný plán musí obsahovať:

- a) vymedzenie relevantných prvkov najlepšieho záujmu dieťaťa, ich konkrétneho obsahu a priradenie váhy každému z nich vo vzťahu k ostatným,

¹⁶ pozri <https://www.justice.cz/documents/39769/1552991/Tiskopis+-+Rodičovský+plán.pdf/15739d2e-6556-40cd-9a38-cce372635396>

- b) spôsob osobnej starostlivosti, ktorý bude zohľadňovať vôľu a potreby maloletého dieťaťa,
- c) spôsob zabezpečenia súčinnosti, aby sa naplnila povinnosť dieťaťa so svojimi rodičmi v záujme starostlivosti o neho a jeho výchovu podľa §43 tohto zákona, pričom treba dbať o to, aby kontakt medzi dieťaťom a rodičom bol najmenej 40% mesačného časového fondu, ak sa nedohodne inak
- d) spôsob hmotného zabezpečenia dieťaťa a starostlivosti o jeho majetok, osobitne výšku a spôsob platenia výživného
- e) určenie trvalého bydliska
- f) spôsob mimosúdneho riešenia sporov medzi rodičmi súvisiacich s rodinným plánom

Podľa zamýšľaných legislatívnych zmien súčasťou návrhu na rozvod manželstva musí byť rodinný plán o usporiadaní rodinných vzťahov medzi rodičmi a dieťaťom po rozvode manželstva. Rodinný plán o usporiadaní vzťahov medzi rodičmi a dieťaťom sa stane súčasťou rozhodnutia o rozvode. Ak sa zmenia pomery, súd môže aj bez návrhu zmeniť rodinný plán o usporiadaní vzťahov medzi rodičmi a dieťaťom v zmysle tohto zákona. Dohoda o výkone rodičovských práv a povinností sa nahrádza rodinným plánom o usporiadaní vzťahov medzi rodičmi a dieťaťom.

Z naznačeného sa javí byť zamýšľaný inštitút rodinného plánu určitým hybridom rodičovskej dohody a rodičovského plánu. Pojem plán evokuje víziu do budúcnosti, plán na najbližšie roky, čo fakticky mala naplňovať aj rodičovská dohoda a samotná zmena názvu tohto inštitútu nepovedie k odstráneniu aktuálnych problémov pri schvaľovaní rodičovských dohôd ako je napríklad ich vykonateľnosť. Znenie rodinného plánu musí byť konkrétne, určité, zrozumiteľné a vyšpecifikované tak, aby v prípade jeho neplnenia mohol byť predmetom exekučného konania alebo konania o výkon rozhodnutia.

Tento stav bolo možné vyriešiť precizovaním právnej úpravy rodičovských dohôd, ako aj rozšírením výrokov samotných autoritatívnych rozhodnutí súdov o úprave výkonu rodičovských práv a povinností k maloletým deťom, t.j. pripustiť aj iné výroky, ktoré sa s ohľadom na spoločenský vývoj stávajú bežnými a potrebnými pre bezproblémové fungovanie výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu (nielen formu starostlivosti o dieťa, výšku výživného a frekvenciu styku, ale aj ďalšie dojednania týkajúce

sa informačnej povinnosti, poberania prídavku na dieťa, uplatňovania si daňového bonusu, miesta trvalého pobytu dieťaťa, úhrady mimoriadnych výdavkov na dieťa, styku dieťaťa so širšou rodinou, či konkrétnych výchovných postupov). Vhodné by to bolo doplniť po vzore Českej republiky rodičovskými plánmi, ktoré by sa nestali súčasťou výroku rozsudku súdu, boli by skonštatované v odôvodnení samotného súdneho rozhodnutia a boli by súčasťou súdneho spisu, čo má nepochybne význam v prípadnom budúcom ďalšom konaní o zmenu tohto rozhodnutia pri kvalifikovanej zmene pomerov na strane účastníkov konania.

Konflikt lojality a vymazávanie rodičov

V ostatnej dobe sa z médií čoraz častejšie zoznamujeme s termínom tzv. vymazávania rodičov, na čo upozorňujú rodičia, ktorým je bránené v styku s ich deťmi. Preferenčný rodič, teda rodič, ktorému je dieťa zverené do osobnej starostlivosti, častokrát úmyselne marí styk dieťaťa s druhým rodičom svojim priamym konaním, ale aj nepriamo tým, že ponechá realizáciu styku na vôľu detí, ktoré logicky v snahe mu vyhovieť ako preferenčnému rodičovi, začínajú styk s druhým rodičom podmieňovať rôznymi ústupkami z jeho strany alebo bezdôvodne odmietať. Týmto cieľavedomým pôsobením programujúceho rodiča dochádza k vzniku syndrómu zavrhnutého rodiča. Správanie sa detí a ich mienkotvorný proces je determinovaný prostredím v ktorom žijú a príčinou ich začínajúceho negatívneho vzťahu k druhému rodičovi je výsledkom vplyvu preferenčného rodiča, s ktorým žijú, pokiaľ nejde o situáciu, že tento stav zavinil samotný rodič oprávnený k styku s dieťaťom. Deti sa častokrát dostávajú do konfliktu lojality, ktorý predstavuje vnútorný konflikt, ktoré prežíva dieťa, ak sa má prikloniť na stranu jedného z rodičov. Dieťa túži byť s obomi rodičmi a pri sporoch rodičov sa snaží vyhovieť obom.

Túto alarmujúcu situáciu sa nedarí riešiť v konania o výkon rozhodnutí v zmysle Civilného mimosporového poriadku a vykonávacej vyhlášky¹⁷, ktoré sú málo efektívne. V nadväznosti na to ostáva nefunkčný aj postup v zmysle ust. §349 Trestného zákona pri vyvodzovaní trestnoprávnej zodpovednosti za páchanie trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia. V praxi to znamená, že rodič, ktorý marí styk druhého rodiča nie je pre nedostatočnú právnu úpravu a efektivitu konania za svoje konanie sankcionovaný, zároveň

¹⁷ vyhláška MS SR č. 207/2016 Z.z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých

oprávnený rodič sa nevie domôcť styku s dieťaťom, lebo súdy nariaďujú výkon rozhodnutia a následné odňatie dieťaťa len v ojedinelých prípadoch.

Sanovať riziko vymazávania rodičov má zakotvenie konceptu „konflikt lojality a odcudzujúce správanie“ cez Zákon o rodine aj do iných zákonov, vrátane posilnenia vymožitelnosti práva zavedením trestnoprávnej a priestupkovej zodpovednosti, čo možno hodnotiť jednoznačne pozitívne.

Doplnenie ust. §208 ods. 1 Trestného zákona¹⁸, kde do skutkovej podstaty trestného činu týrania blízkej a zverenej osoby podľa §208 ods. 1 má byť doplnené, že kto blízkej osobe alebo osobe, ktorá je v jeho starostlivosti alebo výchove, spôsobí fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie vyvolávaním konfliktu lojality u maloletého dieťaťa po dlhšiu dobu alebo vystavením odcudzujúcemu správaniu voči druhému rodičovi potrestá sa odňatím slobody na tri až osem rokov.

Aj do Zákon o priestupkoch¹⁹ má v ust. §28 do priestupkov na úseku práce a sociálnych vecí zakotviť novú skutkovú podstatu priestupku s možnosťou uložiť pokutu do 331€, a to v znení, že priestupku sa dopustí ten, kto:

- a) nedodríava súdom schválený rodinný plán
- b) marí iné rozhodnutie v súvislosti so starostlivosťou o maloletých, najmä súdom ustanovenú povinnosť alebo výchovné opatrenie a ochranné opatrenie
- c) bezdôvodne marí kontakt maloletého dieťaťa s rodičom alebo neposkytuje informácie o maloleťom dieťati druhému rodičovi v zmysle osobitného zákona
- d) zanedbáva maloletého najmä tým, že dlhšiu dobu si neplní rodičovské povinnosti, nie je s dieťaťom bez vážneho dôvodu v kontakte alebo ignoruje jeho základné potreby

Záver

Maloleté deti sú zraniteľné, preto potrebujú ochranu nielen od svojej rodiny, ale aj zo strany štátu. Túto úlohu by mali plniť aj súdy svojou konzistentnou rozhodovacou činnosťou v súlade s najlepším záujmom dieťaťa, ktorá spĺňa základné požiadavky kladené na odôvodnenie súdneho rozhodnutia, rešpektujúc právo na súdnu ochranu.

¹⁸ zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov

¹⁹ zákon č. 371/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších právnych predpisov

Zo zamýšľaných legislatívnych zmien možno za prínosné vnímať výslovné zakotvenie základnej zásady Zákona o rodine zdôrazňujúcej postavenie maloletého dieťaťa ako subjektu právnych vzťahov. Za menej vhodné možno považovať navrhovaný výkon funkcie kolízneho opatrovníka neštátnymi subjektami a za nadbytočné zastupovanie maloletého dieťaťa ustanoveným právnym zástupcom popri kolíznom opatrovníkovi.

Veľkou témou bude zakotvenie inštitútu rodinných plánov, ktorých presnú právnú úpravu je potrebné ešte precizovať tak, aby spĺňala atribút vykonateľnosti. Prípadne je potrebné zväziť ponechanie rodičovských dohôd a zavedenie rodičovských plánov po vzore Českej republiky.

Rozšírenie trestnoprávnej a zodpovednosti za priestupok bude prínosné vo vzťahu k zabezpečeniu realizácie práva dieťaťa a tomu korešpondujúceho práva rodiča na pravidelný, rovnocenný a rovnoprávny styk, lebo trend bránenia v styku, programovania dieťaťa jedným rodičom proti tomu druhému rodičovi je v súčasnosti stúpajúci. Na to nadväzuje nefunkčný systém výkonu rozhodnutí vo veciach starostlivosti súdu o maloleté deti, ktorého zefektívnenie by malo byť do budúcnosti pre zákonodarcu prioritou. V tomto smere možno pozitívne hodnotiť zakotvenie načrtnutých postihov pre rodičov, otázne len ostáva, či sa bude siahť po týchto nástrojoch na potrestanie rodiča a či prax súdov bude príkladom a svojím spôsobom aj hrozbou pre všetkých programujúcich rodičov v tom smere, že si budú uvedomiť, že im hrozí nielen trestnoprávny postih, ale zverenie dieťaťa do starostlivosti toho druhého rodiča. Túto možnosť majú sudy aj v súčasnosti zakotvenú v ust. 25 ods. 4 Zákona o rodine, ale pristupuje sa k nej výnimočne a sudy ho takmer neaplikujú. V spojení s neúmernou dĺžkou konania je nastolený stav, že čoraz viac detí sa odcudzí od druhého rodiča do tej miery, že sa ich vzťah už nikdy nepodarí zreparovať a dôsledky toho sú pre zdravý vývoj dieťaťa ďalekosiahle.

Celkovo sa ukazuje ako nevyhnutným prechod od tradičnej opatrovníckej justície, ktorá sa sústreďuje na vybavenie veci, teda na rozhodnutie vo veci po vykonaní potrebného dokazovania, čo v skutočnosti nemusí predstavovať vyriešenie rodinného problému a zmenu v situácii dieťaťa, k modernej opatrovníckej justícii, ktorá je zameraná na riešenie rodinnej situácie tým, že zistí problém, zmierni konflikt v rodine a dovedie rodičov k schopnosti dohodnúť sa o ich dieťati v súlade s jeho najlepším záujmom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

JURČOVÁ, M. *Zastúpenie v súkromnom práve*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012. 272 s.

ISBN 978-80-7400-420-9

PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine. Komentár*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. 655 s.

ISBN 978-80-7400-359-2

VOJČÍK, P. a kol. *Občianske právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 637 s. ISBN 978-80-

7380-402-2

Dohovor o právach dieťaťa [online].[cit. 24.11.2020].URL:<https://www.unicef.sk/files/dohovor_o_pravach_dietata.pdf>

S návrhom novej súdnej mapy sa už oboznamuje odborná verejnosť URL:<<https://www.najpravo.sk/clanky/s-navrhom-novej-sudnej-mapy-sa-uz-oboznamuje-odborna-verejnost.html>>. [online],[cit. 24.11.2020]